

Owganystanda sagatlar yzyna aýlanýar!

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Owganystanda sagatlar yzna aýlanýar! OWGANYSTANDA SAGATLAR YZYNA AÝLANÝAR!

Täze «ahlak düzgünleri» köpüsi aýal-gyzlara niýetlenen 35 maddadan düzülen

Owganystan döwrüniň soňuna gelindimi? Hususanam ABŞ-nyň ýurtdan çykmagyndan soň ýatdan çykarylma we nämälimlige giräýermikä?

Yza çekilmegiň we Talibanyň Owganystanda häkimiyét başyna gelmeginiň üçünji ýylynda topar üç million çaganyň açlyk howpy astyndadygy hakykatyny görmezlige salyp, owgan aýal-gyzlaryny ýeke-ýekeden öldürýän ýowuz kanun çykardy.

Taliban 2021-nji ýylда häkimiyét başyne gelen gününden bədi

aýal-gyzlar bilen birlikde millionlarça owganystanlynyň daşky görnüşini we özlerini alyp baryşlaryny gözegçilik astynda saklamaga synanyşýar. Emma radikal toparyň ahлага ters düzgünleri ýurt derejesinde şindize çenli başly-barat we her ýerde birhili ýerine ýetirildi.

Indem topar birgiden berk çäklendirmeleri güýje girizdi. Bu ýagdaýam owganystanlylaryň arasynda berk sanksiyalar giriziläýmesin gorkusyny artdyrdu.

21-nji awgustda resmi taýdan kabul edilip çap edilen «Ahlaklylygy wagyz etme we erbetligiň öňüni alma» kanuny aýal-gyzlaryň daşky görnüşiniň, özünü alyp barşynyň ýany bilen erkeklerede berk çäklendirmeleri girizýär.

Talibanyň ýigrenilýän çäklendirmeleriniň giňden ýerine ýetirilmegini ýola goýan ýagdaýynda jemgyýetçiliğiň gazaply nägileliginiň döremeginden gorkulýar.

Ýaşlar işsizlikden kösenýär. Olaryň üstünden basmak garaşylmadyk nägilelikleriň döremegine getirse gerek.

Täze «ahlak düzgünleri» köpüsi aýal-gyzlara niýetlenen 35 maddadan düzülen.

Aýal-gyzlar halka açık ýerlerde yüzlerini we tenlerini doly örtmeli. Olara köpcülük ýerinde sesini gataltmak ýa-da aýdym aýtmak gadagan.

Aýallar öýden çykanda ýanynda erkek hossary bolmaly, olar ýanynda erkek hossary bolmazdan jemgyýetçilik ulaglaryndan peýdalanyp bilmeýärler.

Erkekler sport bilen meşgullananda hem talabalaýyk geýinmeli.

Olara sakgallaryny timarlatmaknýa-da syrmak gadagan.

Kanundaky bir maddada şeýle diýilýär:

– *Kapyrlar (musulman däller) bilen dost bolmak, olara ýardam etmek we olaryň daşky görnüşine öýkünmek gadagan.*

Köpcülük ýerinde aýdym-saz goýbermek ýa-da diňlemek gadagan.

Şol bir wagtyň özünde eýranlylaryň täze ýyly bolan Nowruz bilen birlikde yslamda ýok baýramlaryň bellenmegi-de gadagan.

Ahlak düzgünleriniň berjaý edilişine Talibanyň gorkunç «ahlak polisiýasy» jogapkär.

Sany müňlerçe adama ýeten bu güýjüň şahsy düzümi ahlak düzgünlerine talabalaýyk eýerilip-eýerilmeyändigini

gözegçilikde saklamak için ýurt derejesinde ygtyýarlandyrylar. Ahlak polisiýasynyň işgärleri «günäkärlere» duýduryş berip durmaly. Eger bu kanuny yzygiderli bozýan bolsa, onda «düzung bozujy» tussag astyna alynýar, jerime edilýär we hatda mamluki elinden alnyp bilinýär.

Ahlak polisiýasy günäkärleri üç güne çenli tussag astynda saklap we sud etmezden «mynasyp gören» jezasyny berip bilyär. Taliban «Yslam taglymatynda berk ornașandygyny» öñe süren kanun maddalaryny öñe sürdi.

ABŞ-nyň Kabuldaky öñki ilçisi we ABŞ-nyň ýurtdan çykmazyndan öñ Dohada Taliban bilen geçirilen gepleşikleriň jogapkäri Zalmaý Halilzad bilen bu kanun boýunça pikirlerini soramak üçin görüşüpdim.

Men ondan ahlak kanuny boýunça pikirini soradym we dowam edip etmejegi barada näme pikir edýändigini soradym.

Halilzad şeýle jogap berdi:

— Hernä dowam etmesin-dä. Yöne gynansak-da mundan arkaýyn bolmak mümkün däl. Din akymy bolmasam-da yslamyň düýp prinsipiň biriniň «dinde zorlugyň ýokdugyny» bilyärin.

Şol sebäpden olaryň kararlary yslam dünyäsinde giňden ýáýran görnüşindäki yslama tersdir. Eger adamlaryň has dindar bolmaklaryny isleyän bolsalar, bu düzgünler ters täsir döreder, sebäbi bular diňe nägilelikleriň döremegine getirer. Şeýle-de käbir emirleriniň yslam ynanjyndaky prinsiplerini subut etmeleri üçin adamlaryň olara garşıy çykmagy-da gerek. Mysal üçin, aýal-gyzlaryň jemgyýetçilik ýerinde gülmezligi, sessiz geleşmelidigi nirede aýdylýar ýa-da aýal-gyzlaryň näme geýmelidigi doly ýagdaýda kim kesgitleyär?

Bärde Owganystandaky we beýleki ýerlerdäki yslam alymlarynyň paýyna uly jogapkärciliklu iş düşyär. Olar talibanly doganlary bilen pikir alyşmalary guramaly, olaryň ýalňyşýan ýerlerine ünsi çekmeli we dinleriniň hakykatda nähilidigini aňlamaklaryna ýardam etmeli. Hakyky çekişmeler möhüm ähmiýetli we örän netijeli bolup biler.

Halilzada «Talibanyň döwlet dolandyryşyny doly eýelemegine sebäp bolan ABŞ-nyň Owganystandan çykmagynyň üçünji ýylynda näme aýdyp bilersiňiz?» diýenimde şeýle jogap berdi:

– Gowy ýeri häzir ölüän owganlaryň sany azaldy. Öň her gün 200-300 adam öldürilýärdi. Ýeňis üçin göwnemakul strategiýasy bolmazdan düýpli ýaralanan ýa-da öldürilen amerikan esgerleriniň jeň meýdanyndan uzaklaşdyrylmagy gowy zat.

MRU-nyň direktorynyň orunbasary Dewid Koeniň aýdyşy ýaly, Owganystanyň birnäçe adamyň gorkýan ýagdaýyndaky YSYD-dyr El-Kaide toparlarynyň howpsuz gaçybatalgasyna öwrülmändigi-de gowy zat.

Elbetde, aýal-gyzlara garşıy gönükdirilen çemeleşmeler soňky döwürlerde boýna dakylýan yslamyň ekstremistik düşündirişi wagtlayyn hökümetiň has giň gurşawly wekilçilikli hökümete nähili ygytyýarlyklary berjekdigi barada uzak wagtlayyn syýasy strategiýasynyň ýoklugy doly masgaraçylykly ýagdaý.

Köp dürli ýonelmelere eýe owgan liderleriniň mynasyp derejä beýgelmekde şowsuz bolmaklary halklarynyň hemmesiniň derejesini galdyrma we ýasaýyşlaryny gowulandırma mümkünçiliklerinden peýdalanaýandyklary şowsuz ýagdaýdyr.

Zalmaý Halilzad sözünüň üstüne şulary goşdy:

– Ösme ähtimallygy has önde bolan we ýurdunyň geljegi boýunça has gowy maksatnamasy bolan Taliban ynançlary babatda özünü kämilleşdirmeli bolar. Beýleki owganstanlylaryňam gaty giç bolmanka ýagdaýy düzetmek üçin olar bilen bileleşip islemekleri gerek.

Her niçik-de bolsa, Talibanyň aýal-gyzlaryň ykbalyna gözegçilik etmegine garşıy ilkinji protest hökmünde şu beýanat çap edildi:

Owganystan Yslam Respublikasynyň Londondaky diplomatik wekilhanasynyň iňlis hökümetiniň talaby bilen 2024-nji ýylyň 27-nji sentýabrynda resmi taýdan ýapylmagy we işleriniň bes edilmegi meýilleşdirilýär.

Hüda HÜSEÝNI,
Liwanly žurnalist.

Penşenbe, 12.09.2024 ý. Publisistika